

Teater för alla!

En handbok i tillgänglig verksamhet för teatrar

www.kulttuuriakaikille.info
www.kulturforalla.info
www.cultureforall.info

Undervisnings- och kulturministeriet

Skribenter: Aura Linnapuomi, Rita Paqvalén, Sari Salovaara och Iida Turpeinen

Ledningsgrupp: Taija Kyheröinen, Tommi Saarikivi och Hanna-Reetta Schreck

Utgivare: Servicen Kultur för alla/ Stödförening för Kultur för alla rf och Finlands Teatrar rf

Uplaga: 100 st

Grafisk formgivning: Kasper Mäki-Reinikka

Svensk översättning: Susanna Ringbom

Pärmens bild: Föreställningen Kummituskekkerit / Spökstök, Teater Hevosenkenkä (se presentationen på sid 32). Fotograf Miska Reimaluoto

Tryckeri: aDigi Oy, Helsingfors 2013

1. upplagan

ISBN (häftad): 978-952-6677-08-8

ISBN (PDF): 978-952-6677-09-5

ISBN (DOC): 978-952-6677-10-1

Denna guide kan även läsas som nätpublikation på adressen

www.kulturforalla.info

Innehåll

Inledning	1
1. God praxis för förverkligande av tillgänglig information	2
2. Förverkligande av tillgänglighet i byggd miljö	4
Tillgänglig ankomst till teatern	4
Att kunna röra sig obehindrat inomhus	5
Gestaltning av utrymmen och den sensoriska miljön	6
Hygienutrymmen	6
Grundinformation om ramper och hissar	7
3. Anordnandet av syntolkning av en föreställning	8
Förhandsarrangemang gällande syntolkning	8
Behövlig utrustning	9
Syntolkens utrymme och behövliga inventarier	9
Information om syntolkade föreställningar och biljettförsäljning	10
Kostnader och understöd	12
4. Arrangerande av teckenspråkstolkning av en föreställning	13
Förhandsarrangemang vid tolkning på teckenspråk	13
Arbetsutrymme för teckenspråkstolk	14
Information om föreställning som tolkas med teckenspråk samt biljettförsäljning	14
Kostnader och understöd	15
5. Förverkligande av textning i en föreställning	16
Förhandsarrangemang vid föreställning som textas	16
Nödvändig utrustning och dess utrymme	17
Information om textade föreställningar	18
Kostnader och understöd	18
6. God praxis gällande tillgänglig prissättning	20
7. Mångfald vid en teater	21

8. Finansieringskällor för främjandet av tillgänglighet	22
9. Checklista gällande teatrarnas tillgänglighet och mångfald	23
Checklistans olika avsnitt	23
A) Strategiskt arbete	23
B) Informationsförmedling	24
C) Biljettförsäljning och val av plats i salongen	25
D) Den byggda miljön och inredningen	26
E) Tillgängligheten till teaterupplevelser	28
F) Att beakta mångfald	29
10. Praktiska exempel	30
Teckenspråkig teater i Sverige och Finland	30
Frivilliga rullstolsassistenter hjälper åskådarna	31
Utbildning i syntolkning för skådespelare	31
Ny publik genom textning	32
Nya tekniker för textning	33
Skyddade byggnader och tillgänglighet	34
En askungesaga som skärper sinnena	35
Opera förmedlas med teckenspråk	36

Inledning

Denna handbok om tillgänglig verksamhet riktar sig till teatrarna. Handboken erbjuder praktisk information för utvecklandet av teatertjänster. Ur användarens synvinkel innebär tillgänglighet att saker fungerar, att det är tryggt och trivsamt. Genom att utveckla tillgängligheten främjar teatern jämlikhet.

Alla användare har nytta av en fungerande och tillgänglig omgivning. Lösningar som hjälper personer med funktionsnedsättningar, är till nytta också för äldre personer, barnfamiljer och teaterbesökare med annat modersmål. Genom att beakta tillgängligheten underlättas teaterbesöken för många åskådare: det finns t.ex. ca 80 000 synskadade och 740 000 hörselskadade i Finland. Förändringen av samhällets åldersstruktur medför också att en allt större del av teaterpubliken kan ha nedsatt hörsel, syn eller rörelseförmåga.

Det lönar sig att hålla tröskeln låg också om tillgänglighetsrekommendationerna inte till alla delar kan uppfyllas. Det är alltid lättare att förverkliga reformer om tillgängligheten tas med som en del av all planering av verksamheten. Genom att granska verksamhetssätten kan man även på kort sikt göra förbättringar. Man kan t.ex. genom gemensamma skolningar för hela personalen söka nya verksamhetssätt. Mer omfattande reformer förutsätter en långtidsplanering och ett strategiarbete. Vid utvecklandet av verksamheten är det skäl att utnyttja de finansieringskällor som är avsedda för främjandet av tillgängligheten.

Olika slags publik samt dess synvinklar och specialbehov kan även beaktas genom konstnärliga lösningar och t.ex. rekryteringar. Denna fråga, som ansluter till främjandet av mångfald, belyses i ett eget kapitel efter rekommendationerna och observationerna angående den konkreta tillgängligheten.

Handboken är gjord med stöd av de utredningar som utförts angående teatrars och andra kulturinstitutioners tillgänglighet. I arbetet med rekommendationerna och observationerna har vi samarbetat med aktörer inom teaterbranschen och sakkunniga på tillgänglighetsområdet. Vi tackar alla som deltagit i arbetet med handboken! I handboken hänvisas till publikationer och webbplatser, som använts som källmaterial och där det även finns tilläggsinformation om de ämnen som behandlas i guiden. Handboken är ett resultat av den utredning gällande tillgänglighet som Finlands teatrar rf gjorde i samarbete med servicen Kultur för alla år 2012. Den finska utredningen "Teattereiden esteettömyyskartoitus 2012 – kyselyn tulokset" (Tillgänglighetskartläggning av teatrar 2012 – enkätens resultat) kan läsas på servicens webbplats (www.kulttuuriakaikille.info) där man också hittar information på svenska.

1. God praxis för förverkligande av tillgänglig information

Tillgänglig information är till sitt innehåll förståelig, klart utformad, lätt att använda och lättillgänglig. Information om teaterverksamhetens tillgänglighet är också av stor betydelse i detta sammanhang.

Utvecklandet av tillgänglig information förbättrar teatrarnas kundservice och stöder sökandet efter ny publik. Tillgänglig information når även personer med sensoriska och psykiska funktionsnedsättningar samt språkminoriteter.

- En visuell tydlighet underlättar uppfattandet av innehållet i såväl den tryckta som den elektroniska informationen. Grafikern bör känna till grunderna för tillgänglig grafisk formgivning.
- Språket i informationsmaterialet måste vara klart och lättfattligt
- De viktigaste uppgifterna, såsom kontaktuppgifter och öppethållningstider, bör vara lätta att hitta och förstå.
- Det är viktigt att man, i teaterns publikationer och på dess webbplats, ger de mest relevanta upplysningarna om teaterns tillgänglighet med hjälp av både text och symboler. Uppgifterna om tillgängligheten måste vara exakta och de bör grunda sig på utredda fakta och på kriterierna för tillgänglighet. Det är också viktigt att man upplyser om hinder som försvårar deltagandet. Utan information om tillgängligheten kan besökarna inte själva i förväg bedöma om de kan utnyttja teaterns utrymmen och tjänster.
- I informationen är det skäl att använda sig av tillgänglighetssymboler som stöd för själva texten. På Kultur för alla-servicens webbsidor finns en symbolbank, vars symboler fritt får användas i ickekommersiellt syfte: www.kulttuuriakaikille.info
- Det är bra att på webbsidor och i broschyrer ge kontaktuppgifterna till den person som åskådaren kan vända sig till för att få närmare upplysningar om tillgängligheten.
- Användningen av olika språk förbättrar tillgängligheten. När man överväger språkalternativ är det skäl att även beakta teckenspråk och lättläst text. LL-center erbjuder bearbetningar av texter till lättläst. Språkversionerna behöver inte alltid vara identiska eller lika heltäckande.

- Det är skäl att presentera informationen på olika sätt och med flera olika verktyg, såsom nätsidor, sociala medier, broschyrer och muntlig kommunikation. Dessutom är det bra att använda sig av bilder som stöder textinnehållet samt att till exempel på nätsidorna i mån av möjlighet erbjuda lyssningsfunktioner. Med hjälp av lyssningsfunktionen kan man, via datorns högtalare, höra skriven text uppläst.
- Den tekniska utformningen av nätsidorna bör vara så tillgänglig som möjligt. (Se anvisningar om webbinnehållets tillgänglighet WCAG 2.0 -handledning: www.w3.org/Translations/WCAG20-fi/)
- Det är skäl att testa tillgängligheten ur den synskadade användarens synvinkel. Man kan vända sig till Synskadades Centralförbund rf i frågor kring informationsteknik och informationsförmedlingssystem: www.nkl.fi
- Textfiler i PDF-format bör ha textalternativ (RTF, tillgängliga DOC eller HTML) eftersom PDF-formatet inte är tillgängligt för synskadade som använder sig av skärmläsare.
- Information borde även riktas till minoritets- och specialgrupper.
- Det bör även finnas skyltning på plats: märk ut t.ex. tillgängliga rutter och området där teleslingan (hørselslingan) fungerar.

Tilläggsuppgifter:

- Salo, Outi (sammanställning), "Viestintää kaikille – Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille" (Information för alla – En handbok i tillgänglig information för kulturaktörer). Utveckling och samhällsrelationer KEHYS vid Statens konstmuseum. www.kulturforalla.info

2. Förverkligande av tillgänglighet i byggd miljö

I tillgängliga teatermiljöer eftersträvar man att även personer som använder sig av rörelsehjälpmedel kan röra sig bra och tryggt i alla utrymmen. Här ingår, förutom byggnadens allmänna utrymmen även utomhusytorna då man anländer till platsen samt personalutrymmena och scenen. Även om man inte till alla delar uppnår tillgänglighet är det skäl att undersöka om det är möjligt att ordna en rutt för publiken som är så tillgänglig som möjligt. En rullstolsdimensionering (passagens bredd 900 mm, vändradie 1 500 mm) är utgångspunkten för en tillgänglig utrymmesplanering, och en passage som lämpar sig för rullstolar är även lättframkomlig för barnvagnar och rollatorer.

I en tillgänglig byggd miljö finns även klara anvisningar som hjälper användaren att hitta allt som behövs. Omständigheterna kring syn- och hörbarheten fungerar också väl.

Tillgängligheten medför i allmänhet inga tilläggskostnader om man redan i byggnadsskedet beaktar den – det krävs endast en omsorgsfull planering och ett beaktande av tillgänglighetssynpunkter. På lång sikt blir det t.o.m. förmånligare att beakta tillgängligheten, eftersom utrymmenas tillgänglighet minskar förändringsbehoven och ökar funktionernas smidighet.

Tillgänglig ankomst till teatern

- Målsättningen är att den primära infarten och huvudingången alltid ska vara tillgänglig.
- Vid den tillgängliga ingången bör det finnas plats för ledsagande trafik, t.ex. för en taxi som kör kunden.
- Tillgängliga parkeringsplatser utmärks med symboler och de placeras så nära teaterns ingång som möjligt (eventuellt skilt från övriga bilplatser, om man inte kan bygga hela parkeringsområdet tillräckligt nära teatern). Vägen från den tillgängliga parkeringsplatsen till ingången bör också vara tillgänglig, t.ex. passagen till trottoaren kan underlättas genom en ramp .
- En ingång är tillgänglig om dess placering är markerad, passagen till den är tillgänglig (inga trappor eller höjdskillnader utan ramper, trösklarna högst 20 mm) och om dörrarnas öppnas automatiskt. Dessutom ska dörrtelefoner, sumrar och dörröppningsknappar kunna nås även från t.ex. en rullstol, och ett eventuellt vindfång bör vara tillräckligt rymligt för att man ska kunna passera med rullstol eller barnvagn.

- Ifall det på grund av stor nivåskillnad är omöjligt att anordna tillträde till teatern med hjälp av en ramp, kan man bli tvungen skapa en skild ingång för rörelsehindrade med t.ex. en hiss eller en ramp. Den tillgängliga passagen bör ha fungerande anvisningar och vid dörren behövs eventuellt en ringklocka och dörrtelefon.
- Valfungerande ledstänger i trapporna ökar även tillgängligheten.

Att kunna röra sig obehindrat inomhus

- Inne i byggnaden bör den tillgängliga rutten vara enhetlig och oavbruten, tillräckligt bred, tydligt utmärkt, lätt att uppfatta och jämnt belyst.
- Betjäningsdiskarna, såsom försäljningsdiskarna för biljetter och förfriskningar, måste ligga på så låg nivå att man även kan uträtta sina ärenden från rullstol.
- I vestibuler och foajéer behöver publiken också stadiga, tämligen höga sittplatser med armstöd.
- I salongsutrymmena borde det helst vara möjligt att komma med rullstol till flera valbara platser. I salongen bör finnas minst två rullstolsplatser per 60 sittplatser.
- En eventuell assistent- eller ledarhund bör få en plats i salongen och i sin användares omedelbara närhet. Sittplatsen kan t.ex. ligga i ändan av raden – då har hunden bättre plats vid användarens fötter.¹ Man kan även erbjuda möjlighet att under föreställningen lämna hunden på en trygg plats där den inte blir störd.

1 Man strävar efter att garantera likvärdiga möjligheter att delta såväl för personer med funktionsnedsättningar i behov av assistent- eller ledarhundar, som för djurallergiker. I allmänhet uppstår inte problem i utrymmen som teatersalonger tack vare utrymmets storlek. Se Synskadades centralförbund: "Kannanotto opaskoirien käyttöjien ja allergisten ihmisten oikeuksien turvaamiseksi" (www.nkl.fi/fi/etusivu/oikeus/lausunto/kannanotot/4964) och Allergia- ja astmaliitto: www.allergia.fi/.

Gestaltning av utrymmen och den sensoriska miljön

- I en väl belyst omgivning är det lätt att uppfatta utrymmet och rutterna samt eventuella nivåskillnader. Hur ljuset är riktat och dess kvalitet har stor betydelse: en person med dålig syn kan bli bländad för en lång stund.
- I valet av ytornas färgsättning är det väsentligt att färgerna hjälper personerna att uppfatta rummet och rutterna. Genom färgsättningen av golvet kan man hjälpa besökaren: man bör t.ex. varna för överraskande nivåskillnader med kontraster.
- En vägvisare bör vara heltäckande och oavbruten. Det behövs alltid vägvisare då man ska välja riktning. En välplacerad vägvisare kan klart urskiljas, den är entydig och finns på en naturlig plats. Man kan använda sig av symboler för att öka förståelsen av informationen.
- God akustik underlättar interaktionen.
- När hörseln försvagas behövs även hjälpmedel som underlättar hörandet. En teleslinga hjälper personer med hörapparat att delta, eftersom den förstärker ljuden på scenen direkt till hörapparaten och eliminerar ljud i salongen. Det är nödvändigt att installera teleslinga eller motsvarande apparatur (t.ex. FM- eller infraröda enheter) i salongen eller en del av den samt på scenområdet, i biljettförsäljningen och publikutrymmena. Redan installerad apparatur måste regelbundet underhållas och hållas påkopplad.

Hygienutrymmen

- Det är viktigt att teatern erbjuder ändamålsenliga toalett- och hygienutrymmen. Förutom separata tillgängliga och könsneutrala toaletter (s.k. inva-toaletter) är det bra om det i hygienutrymmen med flera toaletter alltid finns åtminstone en toalett för rörelsehindrade personer.
- En tillgänglig toalett bör vara lätt att hitta, det bör nås utan besvär och utrymmet bör vara lätt att gestalta och förstå.
- Könsneutrala toalettutrymmen ingår i beaktandet av mångfalden i en offentlig byggnad. Indelningen i toaletter för damer och herrar betjänar inte personer med en könsidentitet som inte är entydig (t.ex. transkönade personer), eller en handikappad person som har en assistent av motsatt kön.

Grundinformation om ramper och hissar

- En tillgänglig rutt bör, förutom trappsteg, även ha en ramp vid nivåskillnader. Ramper med viloplan behövs vid situationer där nivåskillnaderna inte sköts med hiss eller annan lyftanordning. Man kan använda sig av en ramp då nivåskillnaden är högst en meter. En tillgänglig ramp ska vara tillräckligt långsluttande (5–8%) och den ska ha en hård, jämn yta och får inte vara hal.
- När höjdskillnaden mellan nivåerna är en meter eller mer rekommenderas i stället för en ramp en hiss eller annan anordning avsedd för nivåbyte.
- Den tillgängliga hissen bör vara tillräckligt rymlig, trygg och lätt att använda. Hissknapparna ska tydligt urskiljas och vara på lämplig höjd för rullstolsbundna.

Tilläggsinformation:

- Invalidförbundets tillgänglighetscenter ESKE, upprätthåller en webbplats www.esteeton.fi. Informationsavsnittet innehåller rikligt med praktiska råd och bilder, information om lagstiftningen samt en omfattande lista över publikationer i ämnet.
- Ett detaljerat hjälpmedel vid främjandet av tillgängligheten i byggda miljöer är kartläggningsmetoden gällande tillgänglighet (ESKEH). Man kan använda sig av dess kriterier och kartläggningsblanketter på samma sätt som en checklista då man utvärderar tillgängligheten. Tilläggsuppgifter: http://www.esteeton.fi/portal/fi/esteettomyysprojektit/eskeh-projekti_esteettomyyn_arviointimenetelman_ja_kartoituslomakkeen_kehittaminen/

3. Anordnande av syntolkning av en föreställning

Syntolkning innebär att man omvandlar den visuella stimulansen till tal. Vid syntolkning strävar den beskrivande tolken efter att förmedla objektet med ord, så att en blind eller synsvag person blir delaktig i upplevelsen i lika hög grad som en seende.

Genom att syntolkningen kompletterar och klargör det som sker på scen, blir det lättare att följa med pjäsen och intrigen. En blind eller synsvag person får till exempel genom tolken veta vem som kommer in på scenen och hur personen ser ut. Syntolkningen ger också förståelse för scenografins betydelse. Utan syntolkning kan det vara svårt eller omöjligt för en blind eller synskadad person att följa med en föreställning.

Förhandsarrangemang gällande syntolkning

- Det är skäl att välja ut den pjäs i teaterns repertoar som ska syntolkas i samarbete med representanter för synskadade och en expert på syntolkning. Därigenom är det möjligt att välja en föreställning som intresserar målgruppen och som fungerar i fråga om syntolkningen. Ett samarbete redan i planeringsskedet underlättar även informationsspridningen och säkerställer att målgruppen hittar till den syntolkade föreställningen.
- Kontaktuppgifter till syntolkare fås exempelvis via Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry: www.kulttuuripalvelu.fi
- En teater kan själv sträva efter att varje säsong ge 1–2 föreställningar av en pjäs med syntolkning. Därigenom kan teatern visa att den i sin betjäning även beaktar synskadade åskådare.
- Det är skäl att påbörja förberedelserna för syntolkning av en pjäs i god tid, så att man hinner förverkliga tekniska arrangemang i anslutning till syntolkningsutrustningen, att syntolken i tillräckligt hög grad hinner förbereda syntolkningen och att det finns tillräckligt med tid för spridandet av information.
- Syntolkaren förbereder ett syntolkningsmanus genom att i förväg se föreställningen, bekanta sig med programbladet och pjäsmanuskriptet, och eventuellt också genom att intervjua scenografen, dräktdesignern och ljusplaneraren. Arbetet underlättas av att syntolken får en inspelning av föreställningen. Syntolkningen för publik sker dock alltid i realtid.

- Personalen i vestibulen och vaktmästarna bör i god tid informeras om syntolkade föreställningar och de specialarrangemang som eventuellt krävs, som t.ex. att dela ut öronsnäckor för syntolkningen och ge instruktioner om hur de används, samt att ledsaga kunderna till deras platser.
- Det är bra att erbjuda synskadade åskådare en möjlighet att före föreställningen få bekanta sig med pjäsens rekvisita och dräkter genom att känna på dem. Åskådarna kan också, i mån av möjlighet, få röstprov av skådespelarna i deras roller. Möjligheten att känna på kläder och rekvisita, samt röstproven kompletterar syntolkningen och gör det lättare att följa med föreställningen och identifiera rollfigurerna.
- Det är bra att, i ett så tidigt skede som möjligt, upplysa pjäsens konstnärliga arbetsgrupp om planerna på syntolkning. Därigenom kan de i god tid förbereda sig på de förändringar i tidtabellen som t.ex. kan förorsakas av möjligheterna till att känna på dräkterna och av röstproven.

Behövlig utrustning

- För att anordna en syntolkad föreställning behövs syntolkningsapparat. Till den hör i allmänhet trådlösa öronsnäckor, sändare, nätströms- och batteriförsörjning, mikrofonförstärkare samt pannbandsmikrofon. Tilläggsupplysningar om apparatur fås exempelvis från Näkövammaisten kulttuuripalvelu (www.kulttuuripalvelu.fi).
- I huvudstadsregionen kan man låna gratis syntolkningsapparat från Näkövammaisten Kulttuuripalvelu (toimisto(at)kulttuuripalvelu.fi) samt i övriga Finland från Synskadades Centralförbunds lokalföreningar (www.nkl.fi/fi/etusivu/yhteys/alueyhd).
- Man kan t.ex. be om handledning i användandet av syntolkningsapparat av Synskadades centralförbund, Näkövammaisten kulttuuripalvelu eller Synskadades Centralförbunds lokalföreningar .
- Det är viktigt att i förväg kontrollera att teaterns egen tekniska apparatur och syntolkningsapparaturen fungerar sinsemellan utan störningar.

Syntolkens utrymme och behövliga inventarier

- I mån av möjlighet reserveras ett eget utrymme för syntolkningen. Ifall det är svårt att erbjuda ett eget utrymme, är det skäl att tillsammans med syntolken söka alternativa lösningar. Man kan t.ex. hyra ljudisolerade tolkbås som används för simultantolkning.

- Egenskaper som ur syntolkens synpunkt gör ett utrymme mest ändamålsenligt:
 - syntolkaren har synkontakt med de uppträdande och salongen, i första hand direkt, men alternativt även via t.ex. monitorer
 - utrymmet är ljudisolerat så att syntolkningen inte stör övrig publik
 - det finns inga störande bakgrundsljud
 - ljuden från scenen hörs bra i utrymmet och man kan lätt reglera ljudstyrkan
 - det finns en stol för syntolken samt ställning för syntolkningsapparaturen och syntolkningsmanuskriptet (t.ex. ett notställ)
 - det finns punktbelysning som belyser arbetsplatsen, men som varken stör de uppträdande eller åskådarna
 - utrymmet förorsakar inte störningar i sändarnas funktion.

Information om syntolkade föreställningar och biljettförsäljning

- Det är viktigt att informera om syntolkade föreställningar så heltäckande som möjligt på teaterns egen webbplats, i nyhetsbrev och broschyrer, för att såväl målgruppen som övrig publik får veta om denna service i god tid. Det är skäl att lägga in en upplysning om att en föreställning syntolkas i spelkalendern på teaterns webbsidor. I samband med denna upplysning är det bra att nämna att syntolkningen av föreställningen inte inverkar på övrig publik.
- Det lönar sig att informera den synskadade målgruppen om syntolkade föreställningar bl.a. via Synskadades Centralförbund och dess regionala föreningar samt Nähkövammaisten Kulttuuripalvelu.
- Ifall teatern kan anordna syntolkning för en åskådargrupp till en föreställning gruppen själv valt (antingen så att den bekostas av teatern eller av kunderna) är det skäl att informera om detta på teaterns webbsidor och broschyrer samt direkt till målgruppen.
- Platser på första bänkraden i salongen reserveras för de synskadade åskådare som vill höra skådespelarnas rörelser.
- Om en kund får ha sin ledar- eller assistenthund i sin omedelbara närhet i salongen, kan teatern redan i samband med bokningen fråga kunden om en eventuell ledar- eller assistenthund medföljer.

- Centrala uppgifter gällande hur man kommer till teatern och rör sig där, bör sändas i tillgänglig form (lite mer om tillgängliga text- och ljudfiler senare) i förväg till den person som använder sig av syntolkning. Centrala basuppgifter är bl.a.:
 - teaterns namn, scen och besöksadress
 - samlingsplats på teatern
 - tidpunkterna då föreställningen börjar och slutar
 - platsen där öronsnäckorna delas ut till åskådarna
 - var scenen samt servering och toalettutrymmen är belägna
 - klockslag då syntolkningen av föreställningen börjar höras i öronsnäckorna (eventuellt redan innan föreställningen börjar)
 - när och var en eventuell möjlighet att känna på dräkter och rekvisita ges
 - ordkarta över teatern (En ordkarta² är en verbal beskrivning av teaterns bottenplan. Den information man får av ordkartan kompletteras på plats på teatern av en reliefkarta³, jmed vilken man kan uppfatta utrymmenas storlek, hur de ligger i förhållande till varandra samt avståndet mellan olika platser⁴)
 - Behöver den synskadade en egen assistent för att röra sig, eller kan personalen hjälpa till vid behov.
- Förhandsmaterial som hjälper den som behöver syntolkning kan man sända i förväg i tillgänglig form (tillgängliga text- och ljudfiler). Nyttig information är bl.a.
 - skådespelarnas röstprov
 - syntolkning som ljudfil av scenografi, belysning och dräkter samt presentationer av rollfigurerna
 - programbladet som text- och ljudfil.

-
- 2 Man kan bl.a. läsa och lyssna till ordkartor på Finlands Nationalteater (www.kansallisteatteri.fi) och på Musikhusets webbplats (www.musiikkitalo.fi).
 - 3 Man kan tämligen lätt och förmånligt producera en reliefkarta på basen av en befintlig planritning t.ex. vid synskadades förbunds tryckeriservice: www.nkl.fi.
 - 4 Ifall teatern vill förmedla information om teaterns arkitektur till en synskadad, behövs en miniatyrmodell av teaterbyggnaden och eventuellt en reliefbild av exteriören som kan vidröras. Tilläggsuppgifter om miniatyrmodeller och reliefbilder som kan vidröras får man bl.a. via informationspaketet Kosketeltavaa kulttuuria (Beröringsbar kultur), som finns på Kultur för alla-servicens webbsida: www.kulttuuriakaikille.info.

- Med en tillgänglig textfil avses att filen kan läsas med skärmläsare. Filer i DOC-, RTF-format eller HTML-versioner är tillgängliga. Om man använder sig av DOC-filer är det dock viktigt att minnas att använda rubrikangivning. Det ofta använda PDF-formatet (Portable Document Format) är inte tillgängligt för en synskadad person som använder sig av skärmläsare.
- Av ljudfilerna öppnar sig åtminstone MP3- och Wav-filtyperna.

Kostnader och understöd

- Kostnaderna för syntolkning består av syntolkarens ersättning. Tolken erhåller timlön för förberedelsearbetet samt timbaserade tolkningsersättningar för de föreställningar som tolken syntolkar.
- Man bör erbjuda syntolkarna tillfälle att följa med repetitioner och föreställningar gratis för att förbereda tolkningen.
- Syntolkningsapparat kan man låna utan avgift från Näkövammaisten Kulttuuripalvelu i Helsingfors (toimisto(at)kulttuuripalvelu.fi) och i övriga Finland via Synskadades Centralförbunds regionala föreningar (www.nkl.fi/fi/etusivu/yhteys/alueyhd).
- Arrangemangen kräver tid och arbetsinsatser av teaterns personal.
- Det finns olika slags lösningar i fråga om finansieringen av syntolkning, även exempelvis stipendier avsedda för främjandet av tillgängligheten (se t.ex. www.kulttuuriakikille.info/rahoituslahteita).

Tilläggsuppgifter:

- Näkövammaisten kulttuuripalvelu: www.kulttuuripalvelu.fi
- Rapporten "Kuvailutulkauksen järjestäminen ammattiteatterissa – Kokemuksia ja suosituksia" (Aaltonen, Anu 2011) berättar om det pilotprojekt som Synskadades centralförbund koordinerade, där man sökte allmänna tillvägagångsmetoder för att förverkliga syntolkade föreställningar vid professionella teatrar. Rapporten finns bl.a. på Kultur för alla-servicens webbsidor: www.kulturforalla.info.

4. Arrangerande av teckenspråkstolkning av en föreställning

I en föreställning, som tolkas på teckenspråk, tecknar tolken replikerna och annan eventuell ljudvärld i realtid för publiken i salongen. Det är huvudsakligen döva människor som använder sig av teckenspråk. Eftersom det finns många olika tecknade uttrycksmedel, som det finska teckenspråket, finlandssvenska teckenspråket och tecknat tal, väljs tolkningsformen utgående från användargruppen. Man kan även göra föreställningar på teckenspråk med skådespelare som använder sig av teckenspråk, och då tolkas teckenspråket vid behov till tal. I fortsättningen behandlar vi dock tolkningen av en pjäs från talad dialog till teckenspråk.

Förhandsarrangemang vid tolkning på teckenspråk

- Det är skäl att göra valet av vilken pjäs på teaterns repertoar man ska tolka på teckenspråk, i samarbete med den teckenspråkiga gruppen. Lokala föreningar eller Finlands Dövas förbund rf kan ge upplysningar om t.ex. vilket slag av föreställning som kunde intressera ur användarnas synpunkt och vad som är en bra tidpunkt för tolkad föreställning. Samarbete redan i planeringsskedet underlättar även informationsspridningen och säkrar att målgruppen hittar den tolkade föreställningen.
- Tolkning kan beställas direkt från företag som erbjuder tolkningstjänster eller centralt via Tulkkitilaus.fi-servicen som förmedlar tolkningstjänster. Teatern kan som betalare t.ex. välja en tolk utgående från anbud. I allmänhet krävs två tolkar för tolkningsuppgifterna, för att tolkarna ska kunna alternera och eventuellt också dela upp "roller" mellan sig.
- Teatern kan själv sträva efter att varje säsong ge t.ex. 1–2 föreställningar av en pjäs tolkad till teckenspråk. Därigenom kan teatern visa att den också uppmärksammar teckenspråkiga teaterbesökare i sin service.
- Det är skäl att påbörja förberedelserna av den teckenspråkiga tolkningen av en pjäs i god tid före föreställningen. Det krävs tid för att planera tolkningen i samarbete med användarna, för att tolkarna ska kunna bekanta sig med pjäsen och förbereda sig för tolkningen samt för informationsspridningen.

- Teatern avtalar med tolkarna om förberedelserna. Teatern kan, för att underlätta tolkarnas arbete, skicka dem pjäsmanuskriptet i förväg och även uppdaterade versioner av det under repetitionstidens gång samt en videoupptagning av pjäsen. Det är viktigt att hålla tolkarna informerade om alla eventuella förändringar gällande föreställningen som tillkommit under såväl repetitions- som föreställningsperioden och som kan påverka förberedelserna av tolkningen.
- Teatern, tolkningstjänstens producent och tolkarna kan göra upp ett samarbetsavtal. I avtalet antecknas ersättningarna för tolkningen samt de föreställningar och repetitioner som tolken deltar i. Det hör till tolkarnas förberedelser att se en pjäs i förväg och därför bör den vara avgiftsfri för tolkarna.

Arbetsutrymme för teckenspråkstolk

- Tolken/ tolkarna bör placeras i teatersalongen så att de personer som följer med tolkningen obehindrat kan följa med både tolkningen och föreställningen samtidigt.
- Tolkarna kan ha behov av stolar i sitt arbete. Stolarnas armstöd kan hindra uttrycken med händerna, så det är skäl att reservera stolar utan armstöd.
- Belysningen, som riktas mot tolkningen, bör planeras så att även tolkens ansikte är synligt för den som följer med tolkningen.

Information om föreställning som tolkas med teckenspråk samt biljettförsäljning

- Det viktigt att så heltäckande som möjligt informera om föreställningar som tolkas till teckenspråk på teaterns webbadress, i dess spelkalender, nyhetsbrev och broschyrer. Därigenom får både målgruppen och annan publik heltäckande information om servicen. Grundläggande information om teckenspråkig service kan även förmedlas på teckenspråk t.ex. via en video på webbadressen.⁵
- Det är också viktigt att rikta informationen direkt till målgruppen, alltså till den teckenspråkiga gemenskapen.

5 T.ex. Työväenmuseum Versta samt Taideversta Purnu berättar om sin verksamhet på Youtube-adressen: www.youtube.com/watch?v=gR0ShgP04T4 och www.youtube.com/watch?v=CNVFnG5nxc.

- Ifall man kan ge möjlighet till teckenspråkig tolkning av en föreställning som åskådargruppen själv valt (antingen bekostad av teatern eller kunden) är det skäl att informera om denna möjlighet, förutom på teaterns webbadress och i broschyrer, dessutom direkt till målgruppen.
- Till dem, som följer med tolkningen, reserveras platser i teatersalongen med bästa möjliga sikt till både scenen och tolken. Det är viktigt att biljettförsäljningen informeras om vilka platser som är reserverade för dem som följer med tolkningen.

Kostnader och understöd

- Kostnaderna för teckenspråkig tolkning består av timersättning med eventuella tillägg (t.ex. kvällstillägg), samt tolkarnas resekostnader och ersättning för restiden. I denna helhet ingår såväl förarbete som tolkningersättningar för föreställningarna.
- Arrangemangen kräver både tid och arbetsinsatser av teaterns personal.
- Teatern bör erbjuda tolkarna tillfälle att följa med repetitioner och föreställningar gratis för att förbereda tolkningen.
- Det finns olika slags lösningar i fråga om finansieringen av tolkningen, även exempelvis stipendier avsedda för främjandet av tillgängligheten (se t.ex. www.kulttuuriakaikille.info/rahoituslahteita).
- Tolkning har även anordnats vid teatrarna så att kunden eller kundgruppen själva använt sig av Folkpensionsanstaltens (FPA) tolkningstjänster. I dessa fall beställer kunden en tolk till teatern via FPA:s center för tolkningsservice som förmedlar tolkningstjänster till kunder som beviljats tolkningsservice.

Tilläggsuppgifter

- Finlands Dövas Förbund rf: www.kl-deaf.fi/sv-FI/
- Den finskspråkiga checklisten ”Viittomakielisten asiakkaiden huomioiminen kulttuuripalveluissa - tarkistuslista tapahtuman järjestäjille” hjälper att beakta teckenspråkiga vid anordnandet av olika evenemang: www.kulttuuriakaikille.info.

5. Förverkligande av textning i en föreställning

Med textning av en teaterföreställning avses att replikerna i en pjäs visas textade för publiken i koncentrerad form och i realtid. I inomspråklig textning försöker man i mån av möjlighet också beskriva den övriga ljudvärlden i föreställningen, samt ge förståelsen viktig upplysning i anslutning till ljuden och talet (i en dialog kan t.ex. olika personer markeras så, att man kan identifiera och skilja dem från varandra).

En betydande del av åskådarna har nytta av inomspråklig textning av en teaterföreställning: det gäller såväl döva och personer med gravt nedsatt hörsel, vilka inte kan följa med föreställningen enbart genom att lyssna, som personer med lättare hörselskador, vilka via texten kan kolla upp det de inte uppfattat. Dessutom betjänar textningen även åskådare med andra språk.⁶

Texten kan placeras utanför scenen eller ovanför scenografin så, att man uppfattar den som en del av den konstnärliga helheten. Man kan även visa texten på en liten läsplatta som delas ut till varje åskådare.

Texten kan även placeras inne i scenbilden. Då planerar man textningen ända från början som en del av föreställningens visuella upplevelse, dramaturgi, händelseförlopp och rytmmisering.

Förhandsarrangemang vid föreställning som textas

- Det är skäl att välja den pjäs på teaterns repertoar man ska texta i samarbete med representanter för hörselskadade och döva personer samt en expert på teatertextning. Därigenom är det möjligt att välja en för målgruppen intressant föreställning som också fungerar ur textningssynpunkt. Ett samarbete redan i planeringsskedet underlättar även informationsspridningen och säkerställer att målgruppen hittar den textade föreställningen.

6 Finlands Teatrar rf förbereder tillsammans med Finlands översättar- och tolkförbund ett rekommendationsavtal i anslutning till textning. Det rekommenderas att man för textningen eller översättningen väljer en person som har erfarenhet av speciellt teatertextning.

Finlands Teatrar rf utreder under våren 2013 även praxis i anslutning till lagring av textningen. Målsättningen är att spara texten som en del av manuskriptet, så att man kan använda den som grund för en eventuellt ny textad version av pjäsen, också om en produktion alltid förändras lite i ny regi.

- Information om personer som textar teaterföreställningar fås exempelvis via Finska Hörselförbundet (www.kuuloliitto.fi).
- Teatern kan sträva efter att varje säsong producera exempelvis 1–2 textade föreställningar av en pjäs. Därigenom kan teatern visa att den också uppmärksammar hörselskadade, döva samt teaterbesökare med annat språk i sin service.
- Det är skäl att påbörja förberedelserna för en textad föreställning i god tid före föreställningen, för att man t.ex. ska hinna ställa i ordning den tekniska apparatur som behövs och för att den som gör textningen ska hinna förbereda sig.
- Textskribenten gör den egentliga textningen i förväg, men textningen presenteras alltid i realtid för publiken.
- Textskribenten förbereder textningen genom att först bekanta sig med manuskriptet. Det manus som ges till textskribenten borde så noggrant som möjligt motsvara föreställningens slutliga form. Därigenom har den som skriver texten lättare att utgående från manuskriptet utarbeta en lämplig textning.
- Textskribenten bör alltid se den färdiga föreställningen antingen som videoupptagning och/eller gärna också som live-föreställning. Det hör till förberedelserna att se en föreställning i förväg och den ska vara gratis för textskribenten. Genom att följa med repetitioner/föreställningar får personen viktig information om den ljudvärld som ska ingå i textningen och även information för rytmiseringen av textningen. Dessutom kan textskribenten upptäcka eventuella ändringar som gjorts i replikerna efter inledningsskedet.
- Textningens tidsanpassare trycker fram de i förväg skrivna komprimeringarna av de talade replikerna allteftersom de uttalas på scenen. Det är alltså nödvändigt att textaren, eller någon annan person som ansvarar för att texterna presenteras i realtid, alltid finns på plats under föreställningen, så att replikerna syns för publiken i rätt ögonblick.

Nödvändig utrustning och dess utrymme

- För att kunna arrangera en textad föreställning krävs att man har textningsapparatur till sitt förfogande. Apparaturens teknik utvecklas och lever hela tiden. Nedan nämns utrustningsalternativ på en allmän nivå. Tilläggsuppgifter om apparatur finns bl.a. i Kimmo Karjunens artikel ”Dialogin tekstityksen toteutusvaihtoehtot näyttämötaiteissa” (2011) som finns på adressen: www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/viestinta/teatteritekstitys/.
 - En bärbar personlig läsplatta som delas ut till åskådarna och som kan hållas i handen eller famnen, eller eventuell fästas på ryggstödet på stolen framför.
 - En textning som alla åskådare kan se samtidigt t.ex. på en stor skärm eller projicerad på en filmduk eller lämplig väggyta.

- När man införskaffar apparatur är det skäl att vända sig till instanser som redan tidigare har arbetat med textning i någon form. Svenska Teatern har t.ex. hösten 2012 tagit i bruk läsplattor som delas ut till åskådarna och Esbo Stadsteater har flera års erfarenhet av textning som alla åskådare kan se samtidigt.
- Textningens tidsanpassare behöver en plats där han/hon kan trycka fram replikerna i den takt de uttalas på scenen. Vid valet av plats är det viktigt att:
 - man från utrymmet har synkontakt med de uppträdande och salongen
 - det inte finns störande ljud i utrymmet
 - ljuden och rösterna från scenen hörs i utrymmet.

Information om textade föreställningar

- Det är viktigt att informera om textade föreställningar så heltäckande som möjligt på teaterns webbsidor, i nyhetsbrev och broschyrer så att målgruppen och övrig publik i god tid får veta om servicen. Det är skäl att även lägga in uppgifter om att en föreställning är textad i teaterns spelkalender på webbsidorna.
- Det är viktigt att informera målgrupperna om textade föreställningar, bl.a. via Finska Hörselförbundet, Finlands Dövas Förbund samt via olika föreningar som riktar sin verksamhet till personer med annat språk (Internationella konstcentret Cassandra, Infobanken som riktar sig till invandrare osv.).
- Om en åskådargrupp kan beställa textning till en valfri föreställning, är det skäl att informera om denna möjlighet på teaterns hemsida och i broschyrer samt dessutom direkt till målgrupperna (kunden och teatern avtalar om täckandet av kostnaderna).
- Teatern reserverar i salongen platser där textningen bäst kan ses för de åskådare som följer med den (dvs. i de fall där åskådaren inte använder sig av en egen läsplatta). Det är viktigt att biljettförsäljningen vet vilka platser som ska reserveras för dem som behöver textning och på vilka platser man kan använda induktionsslinga.

Kostnader och understöd

- Kostnaderna för textning består av textarens (och en eventuell skild tidsanpassares) ersättningar samt eventuella materialanskaffningar.

- Teatern och textaren avtalar om ersättningarna för det förberedande arbetet med textningen. Dessutom betalas ett arvode för de föreställningar där textaren (eller en skild tidsanpassare) kör texten i realtid.
- Textaren bör erbjudas möjlighet att gratis följa med repetitioner och föreställningar för att kunna utarbeta textningen.
- Apparaturen innebär i sin enklaste form en projektor med vilken man på en jämn väggyta (synlig för hela publiken) projicerar en text som är gjord med ett vanligt textbehandlingsprogram.
- Arrangemangen kräver tid och arbetsinsatser av teaterns personal.
- Det finns olika slags lösningar i fråga om finansieringen av textningen, även exempelvis stipendier avsedda för främjandet av tillgängligheten (se t.ex. www.kulttuuriakaikille.info/rahoituslahteita).

Tilläggsuppgifter

- Finska Hörselförbundet: www.kuuloliitto.fi
- Projektet SKRIV TILLgänglig kultur (2009–2011), med Svenska hörselförbundet rf som huvudman och Österbottens Ungdomsförbund rf (SÖU), har också uppmärksammat tillgänglighetsfrågor gällande teater speciellt ur hörselskadades perspektiv. I projektets slutrapport och i dess publikation "Teater med bra hörbarhet" ges råd för textning av teaterföreställning: http://www.horsel.fi/Site/Widget/Editor/173/files/Stik/Slutrapport_STiK_2009_2011.pdf
http://www.horsel.fi/Site/Widget/Editor/173/files/Stik/2012_Teater_med_bra_hoerbarhet.pdf.
- I projektet Näyttämötaide saavutettavaksi 2011–2012 (Scenkonsten tillgänglig 2011–2012), som Hörselförbundet koordinerat, har man publicerat en samling artiklar i anslutning till teatertextning: www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/viestinta/teatteritekstitys/.
- Pietilä, Pia-Tuula 2008: "Tekstiä teatterissa? Tietopaketti teatteritekstityksestä" (Text i teater? Informationspaket om teatertextning). Kultur för alla-servicens nätpublikationer 5:2008. Utveckling och samhällsrelationer KEHYS. Statens konstmuseum.
www.kulttuuriakaikille.info

6. God praxis gällande tillgänglig prissättning

En tillgänglig prissättning beaktar möjligheterna för personer i svagare ekonomisk ställning att delta i konstevenemang samt handikappade människors eventuella behov av personlig assistent eller tolk.

- En service som är tillgängligt prissatt erbjuder inträdesbiljetter till överkomligt pris och har rabatter för exempelvis studerande, arbetslösa och pensionärer.
- I mån av möjlighet kan man även erbjuda gratis inträde exempelvis vid givna tidpunkter.
- Assistenten eller tolken för personer med funktionsnedsättningar bör få komma in gratis på föreställningar. Endast på så sätt ställs en person som behöver assistans inte i en sämre position än den övriga publiken. Om man inte erbjuder en assistent eller tolk avgiftsfritt inträde, blir den funktionshindrade personen tvungen att förutom sin egen biljett även betala biljetten för sin arbetande assistent eller tolk. Funktionshindrade personer har inte enhetliga identitetskort eller andra bevis som skulle påvisa behovet av assistans, men behovet är i allmänhet uppenbart.⁷
- Teatern bör informera hela sin personal om sin prissättningspraxis, så att även biljettförsäljningen vet hur man ska gå tillväga.

7 Personer med funktionsnedsättningar är med stöd av förordningen om handikappservice berättigade till personlig assistent. En rörelsehindrad kund eller en synskadad eller utvecklingsstörd person kan ha en personlig assistent. Enligt lagen om tolkningstjänster för handikappade personer har hörselskadade, synhörselskadade samt talskadade rätt till personliga tolkningstjänster som anordnas av FPA, dessa kan bl.a. bestå av tolkning på teckenspråk, skrivtolkning och tolkning till tal. Henkilökohtaisten avustajien työnantajien Liitto, FPA:s Center för tolkningsservice för handikappade och Socialverket vid Helsingfors stad är av den åsikten att en funktionshindrad persons assistent eller tolk bör få komma in gratis till en föreställning.

7. Mångfald vid en teater

En tillgänglig teater månar även om mångfalden och är därigenom i dialog med det ständigt föränderliga samhället. Främjandet av mångfalden vid en teater återspeglas i det konstnärliga innehållet, rollbesättningen, rekryteringen och planeringen av teaterns utrymmen. Det behövs sällan stora investeringar för att bygga upp en teater som främjar mångfald, ofta räcker det enbart med attitydförändringar, en medveten utgångspunkt samt nya verksamhetsformer.

En mångsidig teater uppmärksammar special- och minoritetsgrupper i planeringen och förverkligandet av programutbudet. Olika minoritetsgruppers (som kulturella och språkliga minoriteter, funktionsnedsättningsgrupper eller sexuella och könsminoriteter) erfarenheter, intressen och verk borde utgöra en integrerad del av en tillgänglig och mångsidig teaters utbud. Man borde även vid rekryteringen av skådespelare och övrig personal fästa uppmärksamhet vid mångfalden – detta gäller naturligtvis även läroinrättningar där man utbildar blivande teaterproffs.

Mångfalden borde vara en naturlig del av teaterns vardag och inte en stereotypi eller ett tillägg som framhäver annanhet. Mångfald inom teatern skapas inte genom att t.ex. en skådespelare med invandrarbakgrund spelar invandrare, utan den görs genom att man ger skådespelaren lika möjligheter att utvecklas som konstnär. Därför är det viktigt att professionella teaterarbetare kritiskt granskar sin egen talarposition och de attityder som styr deras val. Vem avses då man talar om "oss"? På vems bekostnad skrattar man?

Det är också viktigt att man beaktar mångfald vid planeringen av teaterutrymmen. Detta gäller speciellt sanitetsutrymmen och personalens omklädningsrum. I den publikenkät, som Servicen Kultur för alla utförde sommaren 2012 gällande sexuella och könsminoriteters erfarenheter av kulturfältet, nämndes speciellt könskodade toaletter och en del produktioners heteronormativa utgångspunkt som konstfältets knäckfråga. Andra undersökningar bekräftar att i synnerhet personer som tillhör en könsminoritet ofta har svårt att använda sig av könskodade utrymmen, såsom toaletter samt omklädningsrum för män och kvinnor. Av den orsaken är det synnerligen viktigt att teatern erbjuder könsneutrala toalettutrymmen för såväl publik som personal, samt att man för personalen även har separata omklädningsrum och duschutrymmen.

Till planeringen av teaterutrymmen hör också ett eventuellt behov av tyst rum. En teater som respekterar mångfalden kan erbjuda ett tyst rum, som vid behov också kan användas som böneutrymme.

8. Finansieringskällor för främjandet av tillgänglighet

- Undervisnings- och kulturministeriet (www.minedu.fi)
 - Bidrag för handikappsammanslutningars kulturverksamhet och främjandet kulturell tillgänglighet
 - Bidrag till kommunernas kulturverksamhets utvecklings- och experimentverksamhet samt specialuppgifter
 - Bidrag för verksamhet som främjar kulturella välfärdseffekter
 - Bidrag till stöd för mångkultur och arbetet mot rasism
 - Bidrag till grundreparationer och etableringsprojekt
- Förbundet Utvecklingsstörnings Selkokeskus (www.papunet.net/selkokeskus/)
 - Statsstöd för lättläst litteratur
- Centret för konstfrämjande (www.taike.fi)
 - Stipendier för konstprojekt som främjar mångkultur

Tilläggsuppgifter:

- På Kultur för alla-servicens webbadress finns samlad information (på finska) om finansieringskällor avsedda för främjandet av tillgänglighet till kulturverksamhet: www.kulttuuriakaikille.info/rahoituslahteita.

9. Checklista gällande teatrarnas tillgänglighet och mångfald

Denna checklista är avsedd att vara ett stöd för teatrar som själva vill kartlägga tillgängligheten till teatern och till dess tjänster. Checklistan kan användas som ett separat verktyg, men den stöder även användningen av denna handbok.

Checklistans olika avsnitt

- A) Strategiskt arbete
- B) Informationsförmedling
- C) Biljettförsäljning och val av plats i salongen
- D) Den byggda miljön och inredningen
- E) Tillgängligheten till teaterupplevelser
- F) Att beakta mångfald

A) Strategiskt arbete

	Ja	Nej
• Har teatern och hela personalen förbundit sig att beakta tillgängligheten och mångfalden?	☐	☐
• Strävar man vid teatern efter en attityd som är öppen för olikheter och som beaktar minoriteter?	☐	☐
• Har teatern en strategi för tillgänglighet och mångfald?	☐	☐
• Har man, även i planeringen och uppföljningen av verksamheten samt i budgeten, tagit med åtgärder som främjar tillgänglighet och mångfald ?	☐	☐
• Hör beaktandet av mångfald till förfarandet då man anställer personal?	☐	☐
• Har man utvecklat personalens kunnande genom skolning i frågor gällande tillgänglighet och mångfald?	☐	☐
• Har teatern utnämnt kontakt- och ansvarspersoner i anslutning till tillgänglighet och mångfald?	☐	☐

- Samarbetar teatern med intressentgrupper, också special- och minoritetsgrupper, i olika skeden av planeringen och förverkligandet av verksamheten? Kan kunderna/användarna medverka i utvecklandet av tjänster och i en diskussion kring valet av repertoar? ☐ ☐
- Ber teatern kunderna om respons gällande deras förväntningar och erfarenheter på sätt som är tillgängliga för olika slags kunder? Ger man kunden en möjlighet att ge feedback på många olika sätt och med olika medel? ☐ ☐
- Är teaterns ekonomi planerad så, att differentierad prissättning för mindre bemedlade är möjlig och att gratis inträde för assistenter och tolkar är tryggad? ☐ ☐

B) Informationsförmedling

	Ja	Nej
• Är det informationsmaterial som används visuellt tydligt?	☐	☐
• Används ett tydligt och begripligt språk i teaterns information?	☐	☐
• Använder teatern sig mångsidigt av olika informationskanaler i sin informationsförmedling?	☐	☐
• Riktat teatern också informationen direkt till special- och minoritetsgrupper?	☐	☐
• Berättar man om teaterns tillgänglighet både med text och med symboler?		
a) på webbsidorna	☐	☐
b) i broschyrer	☐	☐
• Är det lätt att hitta och förstå viktig information?	☐	☐
• Använder teatern flera olika språk i sin information, även lättläst och teckenspråk?	☐	☐

- Meddelar teatern i förväg om eventuellt hög ljudnivå, rök eller starka dofter? ☐ ☐
- Är webbsidorna tillgängliga? (Se tillgänglighetsanvisningar gällande webbinnehållet, WCAG 2.0 –anvisningar.) ☐ ☐
- Har man tillgänglighetstestat webbsidorna (testet kan t.ex. beställas från Synskadades centralförbund på adressen info@thp.nkl.fi)? ☐ ☐

C) Biljettförsäljning och val av plats i salongen

	Ja	Nej
• Är personalen i biljettförsäljningen och informationen förberedda på att använda olika språk och olika sätt att kommunicera (skriva på papper, använda teleslinga)?	☐	☐
• Är personalen medveten om den tillgängliga service som erbjuds? Kan personalen erbjuda kunderna dessa tjänster?	☐	☐
• Kan kunden påverka valet av plats i salongen? Är det möjligt att i förväg bekanta sig med salongen på plats eller med hjälp av en bottenplan?	☐	☐
• Finns det tillgängliga platser i salongen (i salongen bör det finnas minst två rullstolsplatser per 60 sittplatser)?	☐	☐
• Finns det flera valbara rullstolsplatser på olika håll i salongen?	☐	☐
• Är personalen medveten om eventuell teleslinga eller annat motsvarande hjälpmedel, som används i salongen så, att den kan erbjuda hörselskadade personer lämpliga sittplats?	☐	☐
• Kan en person med assistent- eller ledarhund välja plats så, att hunden befinner sig i sin användares omedelbara närhet, eller finns det möjlighet att lämna hunden på en trygg plats medan föreställningen pågår?	☐	☐
• Har man i fråga om biljettpriserna beaktat mindre bemedlade t.ex. genom differentierad prissättning?	☐	☐
• Får en funktionshindrad persons assistent eller tolk komma gratis in på en föreställning?	☐	☐

D) Den byggda miljön och inredningen

	Ja	Nej
• Finns det vid ingången plats att stanna med bil för att avlämna en funktionshindrad person?	☐	☐
• Finns det tillgängliga parkeringsplatser (s.k. inva-platser) utmärkta med relevanta symboler i närheten av ingången?	☐	☐
• Är rutten som leder in från de tillgängliga parkeringsplatserna tillgänglig och utan höjdskillnader eller trappsteg?	☐	☐
• Är entrén tillgänglig (vid behov försedd med ramp eller hiss och automatisk dörröppnare)?	☐	☐
• Ifall huvudingången inte är tillgänglig, är rutten till tillgänglig entré då utmärkt med tydlig vägledning?	☐	☐
• Tillgänglig passage:		
- Är dörröppningens bredd minst 850 mm?	☐	☐
- Är gångarna tillräckligt breda (1500 mm) och jämna?	☐	☐
- Är en eventuell ramp tillräckligt långsluttande (mindre än 8%)?	☐	☐
- Är en eventuell hiss tillräckligt rymlig (bredd 1350 mm, djup 1400 mm, dörröppning 900 mm)?	☐	☐
• Finns det tillgänglig toalett (fritt utrymme framför sitsen 1500 mm i diameter, utrymme vid sidan av wc-stolen; se kriterierna t.ex. på adressen www.esteeton.fi)?	☐	☐
• Är även scenutrymmen, omklädningsrum och personalens övriga utrymmen tillgängliga?	☐	☐
• Kan man erbjuda könsneutrala toalettutrymmen och omklädningsrum (genom dem beaktar man olika former av könsidentiteter och möjliggör tillträde för en assistent av motsatt kön för funktionshindrade)?	☐	☐
• Är vägledningen till salongen, toalettutrymmen och kaféer lätt att upptäcka och förstå?	☐	☐
• Erbjuder teatern även stadiga och tämligen höga armstödsförsedda stolar till publikens förfogande i aulor och foajéer?	☐	☐

• Är rutten till salongen tillräckligt effektivt belyst och är i synnerhet trappor och ramper försedda med ledstänger (s.k. räcken)?	☐	☐
• Är materialen och färgerna i salongen sådana att man lätt kan urskilja nivåerna, trappstegen och sittplatserna? (Skilda material i golv och sittplatser; tillräckliga kontraster i färgerna, trappsteg utmärkta med kontrastränder.)	☐	☐
• Har den mörklägda salongen en belysning som hjälper folk att ta sig ut eller hitta till sina egna platser?	☐	☐
• Har man i ljusplaneringen beaktat att det ska vara lätt att se, och även tänkt på synskadade åskådare (bl.a. genom att man eftersträvar att undvika bländande och blinkande ljus i salongen)?	☐	☐
• Har man riktat tillräcklig belysning mot eventuell teckenspråkig tolk?	☐	☐
• Kan man erbjuda synsvaga personer tilläggsbelysning t.ex. för att läsa programbladet?	☐	☐
• Lånar man ut teaterkikare till publiken?	☐	☐
• Erbjuder man barn och kortväxta personer dynor att lägga på stolen?	☐	☐
• Finns det sittplatser i salongen, som kan ändras så, att de alternativt har eller inte har armstöd?	☐	☐
• Finns det flyttbara stolar i salongen för tolkar, assistenter och andra behövande?	☐	☐
• Har teatern installerat en regelbundet servad teleslinga eller motsvarande hjälpmedel för hörseln – i salongen, eller en del av den, samt på scenområdet, i biljettförsäljningen och i publikutrymmena – och är den påkopplad?	☐	☐
• Har salongen och scenutrymmena jordade stickkontakter (t.ex. för elektrisk rullstol eller respirator)?	☐	☐

E) Tillgängligheten till teaterupplevelser

Ja

Nej

- Anordnar teatern regelbundet, åtminstone av en pjäs per säsong:

a) 1–2 syntolkade föreställningar?

☐☐

b) 1–2 teckentolkade föreställningar?

☐☐

c) 1–2 textade föreställningar (textning på eget språk betjänar i synnerhet hörselskadade personer samt språkstuderande)?

☐☐

- Har teatern möjlighet att för en publikgrupp ordna, till en föreställning som de själva valt (antingen på teaterns eller deras egen bekostnad):

a) syntolkning?

☐☐

b) teckenspråkig tolkning?

☐☐

c) textning?

☐☐

- Erbjuder man en syn- eller teckenspråkig tolk möjlighet att följa med repetitioner och föreställningar gratis för att förbereda tolkningen?

☐☐

- Har teatern, för att betjäna synskadade personer, presenterat sina utrymmen genom:

a) en ordkarta, alltså en beskrivning i ord av teaterns bottenplan (det är skäl att åtminstone placera ordkartan som ljudfil på teaterns webbsidor)?

☐☐

b) en reliefkarta, alltså en bottenplan över teaterns utrymmen som kunden kan känna på?

☐☐

- Erbjuder teatern i samband med syntolkade föreställningar förhandsmaterial i tillgänglig form (t.ex. programbladet som tillgänglig textfil och vid behov beskrivningar av scenografi, dräkter och rollfigurernas gestalter som ljudfiler)?

☐☐

- Kan man redan i planeringsskedet av teaterns programutbud även beakta kunder som är beroende av lättläst text (t.ex. lättläst intrigbeskrivning, lättläst information och samarbetar man i föreställningen produktionsskede med dem som använder sig av lättläst)? ☐ ☐
- Kan teatern anordna workshops för grupper för att göra dem bekanta med föreställningen? ☐ ☐
- Erbjuder teatern t.ex. för synskadade grupper en möjlighet att i förväg bekanta sig med pjäsens scenografi och dräkter genom beröring? ☐ ☐
- Informerar man om den service som erbjuds både allmänt och direkt till målgrupperna (t.ex. ges informationen om en syntolkad föreställning såväl i broschyrer och på webbsidor och riktas den exempelvis direkt till föreningar för synskadade)? ☐ ☐

F) Att beakta mångfald

	Ja	Nej
• Ingår beaktandet av mångfald som en del av anställningsförfarandet av alla yrkeskategorier vid teatern?	☐	☐
• Finns det, när det gäller en sökande med minoritetsbakgrund, möjligheter till positiv särbehandling i samband med anställandet (t.ex. att kraven anpassas till språkkunskaperna, utbildningsnivån eller tidigare erfarenhet)?	☐	☐
• Har alla, som hör till den konstnärliga personalen, lika möjligheter att utvecklas i sitt arbete (t.ex. gällande rollbesättningar eller regilösningar)?	☐	☐
• Lyssnar man i arbetsgruppen på alla gruppmedlemmars åsikter om repertoarval?	☐	☐
• Beaktar man i planeringen av programutbudet special- och minoritetsgruppers erfarenheter och intressen?	☐	☐
• Beaktar man mångfaldsaspekten vid val och bearbetning av manuskript?	☐	☐
• Arbetar man aktivt på att i pjäsutbudet och -förverkligandet undvika t.ex. fördomar gällande minoriteter eller bekräftandet av stereotyper?	☐	☐

10. Praktiska exempel

Teckenspråkig teater i Sverige och Finland

Finlands enda teckenspråkiga teater är Teatteri Totti, som påbörjade sin verksamhet år 1987 under namnet Kuurojen teatteri (De dövas teater). Förutom sina egna produktioner anordnar teatern kurser, verkstäder och föreläsningar runtom i landet. Undervisnings- och kulturministeriet och De dövas förbund, i vars utrymmen teatern verkar, svarar för finansieringen. Teatteri Totti fick nya riktlinjer för sin verksamhet år 2012, då de utredningsmän som begrundat teaterns öde fick sitt arbete klart. Som målsättning stakade man ut att teatern, som fungerar i anslutning till De dövas förbund, skulle bli självständig. Enligt den arbetsgrupp som utredde frågan skulle en teckenspråkig teater ha goda existensmöjligheter i Finland och en självständighet skulle skapa nya möjligheter till samarbete med det professionella teaterfältet.

En möjlighet skulle vara att verka som en del av en annan teater, enligt Tyst Teaters modell i Sverige. Tyst Teater är en svensk teckenspråkig teater, som fick sin början år 1970 genom en kurs anordnad av Västerviks folkhögskola. Sju år senare blev Tyst Teaters ensemble en del av Riksteatern i Sverige. Från år 1993 har Stockholms dramatiska högskola även utbildat döva professionella skådespelare. Tyst Teater har utnämnt sig till ett center för dövscenkonst och dess avsikt är att vara en mötesplats för alla som intresserar sig för teckenspråk och kultur i både Sverige och övriga världen.

I Tyst Teaters Fame-visukal möter teckenspråk tal och sång. Foto: Joacim Nilsson

Frivilliga rullstolsassistenter hjälper åskådarna

I lobbyn för Tampereen Työväen Teatteri (Tammerfors Arbetarteater) väntar assistenter från Mummon Kammaris väntjänst på åskådarna för att hjälpa funktionshindrade, åldringar eller andra hjälpbehövande att hitta loger, använda hissar, göra toalettbesök, beställa förfriskningar under pausen eller med annat där man kan behöva hjälp. Assistenten påbörjar sitt jobb i teaterns lobby en timme innan föreställningen börjar, och erbjuder artigt hjälp till de teaterbesökare som eventuellt har behov av det.

Mummon Kamhari är Tammerfors evangeliskt-lutherska församlingars center för frivillig äldrevård, och inom detta center är mer än 1000 frivilligarbetare verksamma. Tampereen Työväen Teatteri har sammanlagt ca 20 vänassistenter och vid föreställningar på stora scenen finns alltid en på plats. De vänassistenter från Mummon Kamhari som arbetar på teatern är frivilliga teatervänner som utför sitt jobb gratis. Som ersättning får assistenterna se teaterföreställningar. En vänassistent har i medeltal två assistentturer i månaden. Verksamheten startade på teaterns initiativ år 2003 på förslag av teaterns vaktmästare.

Utbildning i syntolkning för skådespelare

Den tvåspråkiga Teatern Hevosenkenkä har samarbetat mycket med teckenspråkiga tolkar och har sedan 1990-talet gett föreställningar som tolkats på teckenspråk. Teaterns skådespelare Eero Ahre har också genomgått en syntolkningsutbildning i syfte att utveckla servicen för synskadade och hösten 2012 utvidgade teatern sitt tillgängliga teaterutbud genom att förverkliga ett syntolkningsprojekt i samband

*Provpublik för syntolkning i Hämeenlinnan teatteri.
Foto: Synskadades centralförbund rf.*

med föreställningen Kummituskekkerit / Spökestök. Syntolkningen är en integrerad del av själva dramat. Vid syntolkning omvandlas den visuella stimulansen till ord och därigenom kan man beskriva saker som hörselsinnet inte förmedlar, såsom personernas utseende och agerande samt scenografin. Tillgängligheten beaktas också innan föreställningen börjar. Man får känna på en miniatyrmodell av dekoren, dockorna i föreställningen och rollpersonernas dräkter. Även skådespelarna presenterar sig som sina rollfigurer för att deras röster ska bli bekanta för åskådarna. Föreställningen syntolkas via en trådlös mikrofon och de synskadade hör tolkningen via hörselsnäckor. Apparatur som behövs för syntolkningen får man via Synskadades centralförbund, från Näkövammaisten kulttuuripalvelu (Synskadades Kulturtjänst), och publiken når man i samarbete med förbundet.

Ny publik genom textning

Svenska Teatern är den första finländska teatern som tagit i bruk läsplattor för åskådare. Man prövade första gången trådlösa AirScript-läsplattor i samband med musikalen Kristina från Duvemåla. Tidigare hade liknande läsplattor snarast använts i

Med AirScript-läsplattor kan användaren välja önskat språk.

Foto: Svenska Teatern.

Londons stormusikaler. Läsplattan är avsedd för åskådare med nedsatt hörsel eller för personer som vill njuta av pjäsen på finska eller engelska. Cirka en femtedel av Kristina från Duvemålas åskådare kommer från utlandet och musikalen har även setts av ett stort antal finskspråkiga teaterbesökare. Att man erbjuder textning på flera språk möjliggör en fullvärdig teaterupplevelse också för finskspråkiga åskådare och besökare från andra länder. En del av den svenskspråkiga publiken har också valt att använda läsplattan, antingen av nyfikenhet eller för att försäkra sig om att de uppfattar allt av texten.

En trådlös textplattas storlek är 15 x 10 cm och den hålls under föreställningen i handen eller famnen. Det krävs ingen övning eller tekniska kunskaper för att man ska kunna använda läsplattan. Användaren ska helt enkelt bara välja språk, och texten uppenbarar sig automatiskt i rutan. I början hade teatern problem med den nya apparaturen gällande batteriladdningens hållbarhet och för att den trådlösa apparaten hade svårt att hitta signal på vissa platser i salongen. Utmaningar löstes och som helhet har experimentet varit lyckat. Läsplattorna köptes till teatern via TV Tools Oy och avsikten är att använda dem i Svenska Teaterns produktioner också i fortsättningen.

Nya tekniker för textning

I och med att tekniken utvecklas blir även alternativen gällande textningens förverkligande mångsidigare. Sony UK utvecklar t.ex. textglasögon för textning av film, men dessa glasögon kunde också användas när man ser teater. Glasögonen är lätta och när man tittar genom linserna svävar texten ovanför scenbilden. I fråga om avståndet till texten kan man välja mellan tre olika alternativ och det kan finnas flera olika språkalternativ. Texten överförs till glasögonen via ett trådlöst nät. Texten består av ett grönt ljus och den rör sig på scenen enligt huvudets rörelser. Ett batterifodral är fäst vid glasögonen och batteriladdningens hållbarhet är ca sex timmar. Man har beräknat att textglasögonen kommer ut i handeln de närmaste åren.

Sonys textningsglasögon. Foto: BBC.

I USA har man även utvecklat en så kallad Rear Window Captioning Reflector som är en textningsmetod som används i biografier för hörselskadade personer. I denna teknik tjänar en enkelt mörktonad, genomskinlig plastskiva som läsplatta och den är fäst vid en böjlig stång med vilken man speglar den text som syns som en spegelbild på salongens bakvägg. Texten kan man projicera eller visa på en led-skärm eller en tv-ruta. Övriga åskådare ser inte den återspeglade texten. Det går enkelt att placera

texten på det som sker på scenen. Systemet är enkelt och förmånligt. I biografer fäster man reflektorn i bänkens mugghållare, men tekniken kan tillämpas på teatrarna om man hittar på ett fungerande fästsättningssystem.

Genom en backspegelteknik speglas texten på salongens bakre vägg på en genomskinlig plastskiva. Foto: Desert News MoPix Rear Window Captioning Reflector

Skyddade byggnader och tillgänglighet

Det är möjligt att även göra skyddade och kulturhistoriskt värdefulla byggnader tillgängliga för alla, med respekterande av den ursprungliga arkitekturen. Man har redan renoverat många gamla värdefulla byggnader så att de blivit tillgängliga: i dag är t.ex. Finska Nationalteatern tillgänglig.

Nationalteatern, som planerades av arkitekten Onni Tarjanne stod färdig år 1902, och byggnaden är ett av den finska nationalromantiska arkitekturens mästerverk. Teaterns interiörer har ofta förnyats och den senaste stora renoveringen blev klar år 2002. Museiverket var inkopplat i projektet och husets ursprungliga atmosfär förstärktes genom att man restaurerade och återställde arkitektoniska strukturer som tidigare varit dolda.

Till de viktigaste målsättningarna vid renoveringen hörde att förbättra tillgängligheten. Den arkitekt som svarade för planeringen förhandlade med projektchefen för Vammaisten yhdyskuntasuunnittelupalvelu (ung. Tjänsten för samhällsplanering för funktionshindrade människor) och tillgängligheten kontrollerades under hela renoveringen i tätt samarbete med representanter för organisationen för

*En synskadad grupp på besök i Nationalteatern.
Foto: Synskadades centralförbund rf*

funktionshindrade människors grundläggande och mänskliga rättigheter Kynnys ry och med Invalidförbundet. Nationalteatern fick genom renoveringen en hiss, som möjliggör tillgängligt tillträde till salongen, aulorna och biljettförsäljningen. En tillgänglig toalett inrättades i närheten av hissen och i salongen beredde man plats för rullstolar. Efter att renoveringen blivit färdig kom ännu en tillgänglighetsgrupp från Invalidförbundet och testade husets tillgänglighet. Utgående från responsen från förbundet gjordes ännu några små förändringar för att säkra tillgängligheten. De förbättringar som gjorts i fråga om tillgängligheten på Nationalteatern finansierades ur renoveringsbudgeten och teatern fick inget skilt understöd för detta ändamål.

En Askungesaga som skärper sinnena

Taktil: Tuhkimo (Askungen) är en föreställning som producerats av dockteaterföreningen TIP-Connection Company i Åbo, och den riktar sig speciellt till synskadad publik. Föreställningen hade sin premiär i Björneborg i september 2012 i anslutning till bildkonstutställningen Tuntumaa och därefter turnerade både föreställningen och utställningen i flera städer. I Taktil: Tuhkimo framför de professionella dockförarna askungesagan genom ord, musik och tystnad. Man kan ansluta en 40 minuters workshop till föreställningen, som lämpar sig för både synskadade och seende.

Vid planeringen av föreställningen och workshopen har en grupp synskadade barn hjälpt till och med dem har man sökt sätt att berätta historien genom att betona andra sinnen än synsinnet. Med tanke på specialpubliken har t.ex. Askungens kristallsko ersatts av hennes smittande skratt då hon provar den, och därigenom känner prinsen igen henne bland de andra flickorna. De föremål och material som arbetsgruppen använder är mycket vardagliga – köksredskap, kastruller, linser, bönor och ärter – och med dem skapar man en helt ny ljudvärld och ett historieberättande här och nu som även publiken tar del i. 12 åskådare är s.k. aktiva åskådare som också deltar i föreställningen; var och en får sin egen bricka och hjälper Askungen med att t.ex. sortera bönor och pryda systrarnas klänningar. Den övriga publiken kan njuta av föreställningen genom att lyssna. Föreställningen är också för seende åskådare en upplevelse som skärper sinnena. Föreställningen fick tilläggsunderstöd av Undervisnings- och kulturministeriet och ett understöd för materialanskaffning av Sokeain Lasten Tukisäätiö (Stödstiftelsen för synskadade barn).

Taktil:Tuhkimo, Foto: Kari Vainio

Opera förmedlas med teckenspråk

Idén till att anordna operaföreställningar tolkade till teckenspråk vid Finlands Nationalopera uppstod år 2007, då operachefen Mikko Franck gästade Covent Garden i London som dirigent för en operaföreställning som tolkades med teckenspråk. Nationaloperan stal den goda idén och år 2011 tolkades två föreställningar av Carmen och Utrensning till teckenspråk. Vid Nationaloperan textar man traditionellt alla föreställningar på finska, svenska och engelska, men då inget av dessa språk är teckenspråkigas modersmål, är teckenspråket ett välkommet tillägg i utbudet. I en operaföreställning är musiken det centrala elementet och som inte förmedlas via textning, men som tolken kan beskriva.

På operans område är teckenspråkstolkning något nytt. Vid planeringen och förberedelserna inför tolkningen fick man framför allt hjälp av tolkarna, som var med om att planera projektet. Det behövdes en mängd förberedelsearbete, eftersom det är en enorm process att sätta in sig i operans värld och förbereda sig inför en

föreställning. Tolken måste i förväg göra sig förtrogen med berättelsen, musiken, regin och verkets bakgrund, och ska även hinna öva sin egen uppgift. Det visade sig att det var en bra lösning att använda sig av två tolkar vid operatolkningen. Därigenom kunde man tolka såväl berättelsen som musiken och lägga in dialog och olika gestalter i tolkningen. Utöver de båda tolkarna behövdes en producent i processen samt arbetsinsatser av många andra av husets anställda – allt från regiassistent, musikorganisatör och scenchef till marknadsföringspersonal. När det kommer in ett nytt element som avviker från det invanda, måste man fästa uppmärksamhet vid koordineringen av de olika funktionerna i huset.

När teatrar informerar om teckenspråkstolkade föreställningar kan de få hjälp av Teatteri Totti och Finlands Dövas förbund samt av servicen Kultur för alla. Genom dessa samarbetsorganisationer hittade operan lätt sin publik. Operan reserverade en kvot platser för teckenspråkiga åskådare och genom deras positiva upplevelser spred sig ryktet. Projektet fick fin uppmärksamhet i medierna och operan fick en mängd positiv respons från såväl teckenspråkiga som hörande åskådare – många av de hörande upplevde att de genom tolkningen hade fått ut mer av föreställningen. Av de teckenspråkiga var det många som berättade att de för första gången i sitt liv kommit till operan, och tackade för den övergripande upplevelsen och operans rika visualitet. Tolkarna fick reservationslösa lovord för sitt kunnande och sin inlevelse, och man ansåg att tolkningen av musiken var lyckad och intressant. En åskådare berättade att han upplevde att han fått en upplevelse som helt kunde jämföras med de hörandes. Uppmuntrade av de lyckade erfarenheterna har man på Nationaloperan beslutat att fortsätta med teckentolkade föreställningar. Under spelsäsongen 2012–2013 får man njuta av teckentolkade föreställningar av Rigoletto och Robin Hood.

En tolk översätter Carmen till teckenspråk. Foto: Heikki Tuuli

SUOMEN TEATTERIT RY
FINLANDS TEATRAR RF

www.kulttuuriakaikille.info
www.kulturforalla.info
www.cultureforall.info

Undervisnings- och
kulturministeriet

ISBN (häftad): 978-952-6677-08-8